

A Paradigmatic Model of a Competent Educator from the Perspective of Islamic Teachings Using the Grounded Theory Method

Mohammad Etrat Doost¹ , Moein Kharati²

1. Associate Professor, Department of Theology and Islamic Ma'ārif (Teachings), Shahid Rajaei Teacher Training University, Tehran, Iran (Responsible author).

etratdoost@srh.ac.ir

2. Ph.D. Student in Quranic and Hadith Studies, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Tehran, Iran.

kharati23@gmail.com

Received: 2024/07/07; Accept: 2024/12/23

Extended Abstract

Introduction and Objectives: Addressing an educator's qualifications is of particular importance and priority; hence, our efforts in this study are due to this significance. On the other hand, utilizing effective and up-to-date research methods is essential and undoubtedly highly beneficial. Grounded theory is one of the methods we use in this study to derive a competent educator's most fundamental components from the Qur'an and hadiths perspective. This study aims to employ the grounded theory method to develop a conceptual model of an educator's qualifications based on their importance and frequency in Islamic teachings and to introduce a theoretical framework. Through this method, we seek to extract data and propositions from previous research, examine efforts made in this field, and carefully analyze other necessary educational propositions for educators in the verses of the Qur'an and the *hadiths*. This will enable us to generate a theory and discover results from the data, presenting a conceptual framework for a competent educator from the perspective of Islamic teachings. Using the grounded theory method in this study is innovative and unprecedented, as no research has been conducted in this area before.

Method: This research, conducted using the text-based 'grounded theory' method, involves the extraction and qualitative analysis of a comprehensive collection of religious texts, including the verses of the Qur'an and the Hadiths from the Infallibles ('a.), regarding the characteristics of a competent educator.

Results: In this study, a thorough examination of the research background was conducted first to identify the components of a competent educator in religious teachings. A sample group of studies related to the main research

Research Institute of
Hawzah and University

Islamic Education

Journal homepage: <https://islamicedu.rihu.ac.ir/>

Original Article

question was then selected and compiled. This collection includes eight books, 15 theses, and 38 research papers meticulously studied and analyzed during the data collection phase. The verses of the Qur'an and the hadiths cited in these texts as the basis for describing the characteristics of a competent educator were collected. Additionally, during the data collection process, the hadiths mentioned in these studies were searched in the original hadith sources, and their references were noted alongside each hadith. Furthermore, while precisely examining these sources, any verse or hadith relevant to our research topic was also utilized. Subsequently, following the steps of the grounded theory method, open coding was performed to extract concepts from the data. Codes obtained from the verses of the Qur'an were marked with "Q," and those from the hadiths were marked with "T." In this phase, 119 codes of the Qur'an and 527 codes of the hadiths were identified.

Discussion and Conclusion: The research findings indicate that the primary concern of religious texts in introducing a competent educator can be classified into two overarching domains: qualifications and competencies. In the domain of qualifications, five categories were identified in order of frequency and priority: ethical, doctrinal, emotional, epistemic, and psychological. In the domain of competencies, four categories were identified in order of frequency and priority: behavioral-operational, educational-educative, scientific-instructional, and teaching. The details of each category and the paradigmatic model of a competent educator based on religious teachings are introduced in this study. According to the results, a competent educator from the perspective of Islamic teachings should possess qualifications and competencies in two fundamental domains: value-based and professional. Based on the grounded theory method, out of 449 data points of the Qur'an and the *hadiths*, 646 concepts were coded during the open coding phase, with value-based categories accounting for 417 codes (65%) and professional categories accounting for 229 codes (35%). In axial coding, within the domain of value-based qualifications, the main categories identified were ethical qualifications (192 codes), doctrinal (131 codes), emotional (38 codes), epistemic (36 codes), and psychological (20 codes). The subcategory "the educator should possess moral dignities" under ethical qualifications, with 62 codes, had the highest frequency among subcategories in this domain. The subcategories "kindness and compassion toward the learner" (26 codes) under emotional qualifications, "the educator's adherence to the Qur'an and Ahl al-Bayt ('a.) and enabling the learner to benefit from these two weighty things" (32 codes) under doctrinal qualifications, "the educator's educational strategies regarding Imam Mahdi ('a.)" and "the educator's awareness of the value and blessings of teaching" (each with 13 codes) under epistemic qualifications had the highest frequencies among subcategories.

Conflict of Interest: This research was financially supported by Shahid Rajaee Teacher Training University under notification number 4929.

Keywords: Islamic Education, Education, Competent Educator, the Grounded Theory Analysis Method.

Cite this article: Mohammad Etrat Doost & Moein Kharati. (2025), "A Paradigmatic Model of a Competent Educator from the Perspective of Islamic Teachings Using the Grounded Theory Method", *Islamic Education*, 20(51): 53-74.

مدل پارادایمی مربی شایسته از منظر آموزه‌های اسلامی با استفاده از روش داده‌بنیاد

محمد عترت دوست^۱، معین خراتی^۲

۱. دانشیار، دکترای تخصصی، دانشیار گروه الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

etratdoost@srh.ac.ir

۲. مربی، دکترای تخصصی، دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران، ایران.

kharati23@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۱۷؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۰۳

چکیده گسترده

مقدمه و اهداف: پرداختن به موضوع بایسته‌های مربی دارای اهمیت و اولویت ویژه‌ای است و تلاش ما در این تحقیق به دلیل همین اهمیت است. از سوی دیگر توجه و بهره‌گیری از روش‌های تحقیق کارآمد و به روز و استفاده از آن‌ها امری ضروری و بلکه بدیهی و قطعاً پرفایده است. روش داده بنیاد از جمله این روش‌ها است که در این تحقیق برای به دست آوردن مهمترین مؤلفه‌های بنیادین مربی شایسته از منظر قرآن کریم و روایات از آن استفاده می‌کنیم. در این پژوهش به دنبال این مسئله هستیم که با به کارگیری روش داده بنیاد بتوانیم الگوی مفهومی بایسته‌های مربی را بر اساس اهمیت و تواتر ذکر آن‌ها در آموزه‌های اسلامی به دست آورده و طراحی کنیم و چارچوبی نظری در این موضوع معرفی نماییم. به وسیله‌ی این روش می‌خواهیم با استخراج داده‌ها و گزاره‌های به دست آمده از پژوهش‌های قبلی و بررسی تلاش‌های انجام شده در این موضوع، و نیز دقت در دیگر گزاره‌های تربیتی مهم و لازم برای مربی در متن آیات و روایات، به تولید نظریه و کشف نتایج از داده‌ها دست یابیم و چارچوبی مفهومی برای مربی شایسته از منظر آموزه‌های اسلامی ارائه دهیم. استفاده از روش داده بنیاد در این موضوع کاملاً نوآورانه و بدیع است و تاکنون با این روش پژوهشی در این زمینه انجام نشده است.

روش تحقیق: در این پژوهش که با روش تحقیق متن محور «داده بنیاد» یا «نظریه زمینه‌ای» انجام شده، مجموعه کاملی از نصوص دینی شامل آیات قرآن و احادیث معصومین (ع) درخصوص ویژگی‌های مربی شایسته، استخراج و تحلیل کیفی شده است.

نتایج تحقیق: در این پژوهش برای دستیابی به مؤلفه‌های مربی شایسته در آموزه‌های دینی، ابتدا به فحص و بررسی دقیق پیشینه تحقیق پرداخته شد و سپس یک گروه نمونه از پژوهش‌های انجام شده در رابطه با مسئله اصلی تحقیق، انتخاب و احصاء گردید. این مجموعه شامل ۸ کتاب، ۱۵ پایان نامه و ۳۸ مقاله پژوهشی است که در مرحله جمع‌آوری اطلاعات، به صورت دقیق مطالعه و مورد بررسی قرار گرفت و سپس آیات و روایاتی که در این متون ذکر شده و از آنها به عنوان مبنایی جهت بیان ویژگی‌های مربی شایسته استفاده شده بود، جمع‌آوری گردید. همچنین در جریان جمع‌آوری داده‌ها، روایاتی که در این پژوهش‌ها ذکر شده بود را در اصل کتب روایی نیز مورد جستجو قرار دادیم و آدرس آن‌ها را همراه هر روایت ذکر کردیم. به علاوه ضمن بررسی دقیق این موارد در کتب روایی، هر جا آیه یا روایتی مرتبط با موضوع پژوهشمان مشاهده کردیم آن را هم مورد استفاده قرار دادیم. سپس طبق مراحل روش تحقیق داده بنیاد در مرحله‌ی کدگذاری باز اقدام به استخراج مفاهیم به دست آمده از داده‌ها کردیم و کدهای به دست آمده از آیات قرآن کریم را با علامت "Q" و کدهای به دست آمده از روایات را با علامت "T" نشاندار کردیم. در این مرحله به ۱۱۹ کد قرآنی و ۵۲۷ کد حدیثی دست یافتیم.

نوع مقاله: پژوهشی

بحث و نتیجه گیری: یافته‌های تحقیق بیانگر آن است که دغدغه اصلی نصوص دینی برای معرفی مربی شایسته در دو حوزه فراگیر صلاحیت‌ها و توانمندی‌ها قابل طبقه‌بندی است. در حوزه صلاحیت‌ها به ترتیب فراوانی و اولویت پنج مقوله: اخلاقی، اعتقادی، عاطفی، معرفتی و نفسانی مطرح بوده و در حوزه توانمندی‌ها نیز به ترتیب فراوانی و اولویت چهار مقوله: رفتاری - عملیاتی، پرورشی - تربیتی، علمی - آموزشی و یاددهی مطرح است. جزئیات هر مقوله و مدل پارادایمی مربی شایسته بر اساس آموزه‌های دینی در این پژوهش معرفی شده است. طبق نتایج به دست آمده در این پژوهش مربی شایسته از منظر آموزه‌های اسلامی باید در دو حوزه‌ی اساسی ارزشی و حرفه‌ای دارای صلاحیت و توانمندی باشد. بر اساس روش داده بنیاد از مجموع ۴۴۹ داده‌ی قرآنی و روایی ۶۴۶ مفهوم در مرحله‌ی کدگذاری باز کدگذاری شد که مقوله‌های ارزشی ۴۱۷ کد با نسبت ۶۵٪ و مقوله‌های حرفه‌ای ۲۲۹ کد با نسبت ۳۵٪ را به خود اختصاص دادند. در کدگذاری محوری در حوزه‌ی صلاحیت‌های ارزشی مربی، مقوله‌های اصلی صلاحیت‌های اخلاقی مربی با فراوانی ۱۹۲ کد، اعتقادی ۱۳۱، عاطفی ۳۸، معرفتی و شناختی ۳۶ و نفسانی با ۲۰ کد شناسایی شد. زیر مقوله‌ی «مربی دارای کرامت‌های اخلاقی باشد» از صلاحیت‌های اخلاقی مربی با ۶۲ کد بیشترین فراوانی در مقوله‌های فرعی این حوزه را به خود اختصاص داد. زیر مقوله‌های «ملاطفت و مهربانی با متربی» با ۲۶ کد در صلاحیت‌های عاطفی، «تمسک مربی به قرآن و اهل بیت (ع) و بهره‌مند ساختن متربی از این دو ثقل» با ۳۲ کد در صلاحیت‌های اعتقادی مربی، «راهنمایی تربیتی مربی در ارتباط با امام زمان (ع)» و «واقف بودن مربی بر ارزش و برکات کار معلمی» هر کدام با ۱۳ کد در صلاحیت‌های معرفتی و شناختی مربی دارای بیشترین فراوانی در مقوله‌های فرعی بودند.

تعارض منافع: این پژوهش با حمایت مالی دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی طبق ابلاغ شماره ۴۹۲۹ انجام شده است.

کلید واژگان: تربیت اسلامی، آموزش و پرورش، مربی شایسته، روش تحلیل داده بنیاد.

استناد: محمد عترت دوست، معین خراتی (۱۴۰۴). «مدل پارادایمی مربی شایسته از منظر آموزه‌های اسلامی با استفاده از روش داده بنیاد»، مجله تربیت اسلامی، ۲۰(۵۱): ۵۳-۷۴.

۱. مقدمه و بیان مسئله

بی‌تردید رشد و ارتقاء فرهنگی و تربیتی افراد جامعه وابسته به وجود مربیان شایسته و نیک است. معلّمی شغل انبیاء است و بار سنگین تربیت و هدایت نسل‌ها به مانند پیامبران برعهده‌ی مربیان است. براساس آیات و روایات عوامل متعدّدی بر مربی تأثیرگذار است و او را برای امر تربیت مهیا و متعهد می‌گرداند. قرآن کریم کتاب هدایت است: «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ» (اسراء، ۹) و «هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ» (بقره، ۱۸۵)، معصومین (علیهم‌السلام) نیز هادی انسان‌ها هستند و پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) ما را به این دو ثقل سفارش فرموده است. بنابراین و بدون تردید بهره‌مندی و الگوپذیری مربی از این دو، چراغ راه او در امر تربیت خواهد بود و بدین‌گونه می‌تواند مسیر انبیاء را در هدایت انسان‌ها پیمايد (ابطحی، ۱۳۹۹ش، ص ۸۴).

توجه به گزاره‌هایی مانند: «لَا يَهْدِي اللَّهُ عَلَىٰ يَدَيْكَ رَجُلًا خَيْرَ لَكَ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَغَرَبَتْ» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۵، ص ۲۸ و ۳۶) اگر خداوند به وسیله‌ی تو یک نفر را هدایت کند، برای تو از همه‌ی آنچه خورشید بر آن می‌تابد و غروب می‌کند بهتر است: «عَلَيْكَ بِالْأَحْدَاثِ» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۸، ص ۹۴) بر شما باد به (تربیت) نوجوانان: «مَنْ أَصْبَحَ لَا يَهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ بِمُسْلِمٍ» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۲، ص ۱۶۳) هر که صبح کند و به امور مسلمانان اهتمام نداشته باشد مسلمان نیست: «خَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُم لِلنَّاسِ» (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۲، ص ۳۹۱) بهترین مردم سودمندترینشان برای مردم است و «مَا أَخَذَ اللَّهُ عَلَىٰ أَهْلِ الْجَهْلِ أَنْ يَتَعَلَّمُوا، حَتَّىٰ أَخَذَ عَلَىٰ أَهْلِ الْعِلْمِ أَنْ يَتَعَلَّمُوا» (نهج البلاغه، ۱۳۸۹ش، ص ۵۱۳) خداوند از افراد جاهل پیمان نگرفته که دنبال علم و دانش بروند، مگر اینکه قبل از آن از علما و دانشمندان پیمان گرفته که به آنها علم بیاموزند. همه بیانگر اهمیت و ضرورت امر تربیت و نیاز به مربیان شایسته است. نیز خودسازی و عامل بودن مربی از اساسی‌ترین بایسته‌های مربی در ارتباط با مربی است: «مَنْ نَصَبَ نَفْسَهُ لِلنَّاسِ إِمَامًا فَلَيْبَدَأُ بِتَعْلِيمِ نَفْسِهِ قَبْلَ تَعْلِيمِ غَيْرِهِ» (نهج البلاغه، ۱۳۸۹ش، ص ۴۲۹). برعکس اگر مربی شایستگی‌های لازم را برای انجام این امر خطیر به دست نیاورده باشد قطعاً نمی‌تواند در مربی مؤثر باشد: «ذات نایافته از هستی‌بخش، کی تواند که شود هستی‌بخش».

اگر مربی آن‌گونه که باید نباشد نتیجه‌ی تلاش او جز خرابی به دنبال ندارد: «مَنْ عَمِلَ عَلَىٰ غَيْرِ عِلْمٍ، كَانَ مَا يُفْسِدُ أَكْثَرَ مِمَّا يُصْلِحُ» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۴۴). مربی در جایگاهی است که اگر شایستگی و بینش لازم را نداشته باشد هرچه حرکت می‌کند در بیراهه است و مربی را نیز از مسیر درست دورتر می‌کند: «الْعَامِلُ عَلَىٰ غَيْرِ بَصِيرَةٍ كَالسَّائِرِ عَلَىٰ غَيْرِ الطَّرِيقِ، فَلَا يَزِيدُهُ سُرْعَةُ السَّيْرِ إِلَّا بُعْدًا» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۴۳).

بنابراین پرداختن به موضوع بایسته‌های مربی دارای اهمیت و اولویت ویژه‌ای است و تلاش ما در این تحقیق به دلیل همین اهمیت است. از سوی دیگر توجه و بهره‌گیری از روش‌های تحقیق کارآمد و به‌روز و استفاده از آنها امری ضروری و بلکه بدیهی و قطعاً پرفایده است. روش داده‌بنیاد از جمله‌ی این روش‌ها است که در این تحقیق برای به دست آوردن مهمترین مؤلفه‌های بنیادین مربی شایسته از منظر قرآن کریم و روایات از آن استفاده می‌کنیم.

در این پژوهش به دنبال این مسئله هستیم که با به‌کارگیری روش داده‌بنیاد بتوانیم الگوی مفهومی بایسته‌های مربی را براساس اهمیت و تواتر ذکر آنها در آموزه‌های اسلامی به دست آورده و طراحی کنیم و چارچوبی نظری در این موضوع معرفی نماییم. به‌وسیله‌ی این روش می‌خواهیم با استخراج داده‌ها و گزاره‌های به‌دست‌آمده از پژوهش‌های قبلی و بررسی تلاش‌های انجام‌شده در این موضوع، و نیز دقت در دیگر گزاره‌های تربیتی مهم و لازم برای مربی در متن آیات و روایات، به تولید نظریه و کشف نتایج از داده‌ها دست‌یابیم و چارچوبی مفهومی برای مربی شایسته از منظر آموزه‌های اسلامی ارائه دهیم. استفاده از روش داده‌بنیاد در این موضوع کاملاً نوآورانه و بدیع است و تاکنون با این روش پژوهشی در این زمینه انجام نشده است.

۲. پیشینه تحقیق

تاکنون پژوهش‌های متعددی در رابطه با مسئله اصلی این تحقیق صورت گرفته است که محقق با فحص کامل آنها در سه حوزه کتاب، مقاله و پایان‌نامه یا رساله دکتری تلاش نموده گزارش جامعی از پیشینه تحقیق ارائه دهد. لازم‌به‌ذکر است این پیشینه در ادامه به عنوان نمونه‌گیری اولیه تحقیق مورد استفاده محقق قرار گرفته و جامعه آماری تحقیق یعنی آیات و احادیث مورد استناد از این متون، استخراج گردیده است.

از جمله پایان‌نامه‌هایی که در موضوع ویژگی‌ها و شایستگی‌های مربی شایسته از منظر آموزه‌های اسلامی نگاشته شده است، به این موارد اشاره می‌کنیم:

«بررسی صلاحیت‌های معلم از دیدگاه قرآن کریم و عترت» عنوان پایان‌نامه‌ی ارشد خانم زهرا بامری‌نژاد است که ایشان در این پژوهش صلاحیت‌های معلم را در قرآن، سیره پیامبر ﷺ و ائمه علیهم‌السلام و نهج‌البلاغه بررسی کرده است (بامری‌نژاد، ۱۳۹۸ ش). «اخلاق حرفه‌ای معلم از نظر قرآن و سنت» عنوان پایان‌نامه کارشناسی ارشد آقای رضا جمالو است. ایشان در فصل اول این پایان‌نامه به کلیات و مفهوم‌شناسی، در فصل دوم به تبیین اخلاق حرفه‌ای معلم در رابطه با خود معلم و در فصل سوم نیز به اخلاق حرفه‌ای معلم نسبت به خداوند متعال پرداخته است (جمالو، ۱۳۹۷ ش).

آقای سید محمدعلی موسوی در بخشی از رساله دکترای خود با عنوان «دلالت‌های نظام تعلیم و تربیت تزکیه‌محور» به برخی از ویژگی‌های مربی اشاره کرده است (موسوی، ۱۳۹۸ ش). «تقدم تزکیه بر تعلیم و انعکاس آن در ویژگی‌های مربی و معلم از دیدگاه اسلام» عنوان پایان‌نامه‌ی ارشد خانم زهرا بهروز است. ایشان در پژوهش خود به توضیح مفهوم تزکیه، مربی و معلم پرداخته و چرایی تقدم تزکیه بر تعلیم در دیدگاه اسلام را بررسی کرده است. سپس تأثیر تقدم تزکیه بر تعلیم بر ویژگی‌های مربی از دیدگاه قرآن و روایات را در حوزه‌های معنوی، اخلاقی، علمی و حرفه‌ای مربی بررسی نموده و در هر بخش ویژگی‌هایی را ذکر کرده است (بهروز، ۱۳۹۴ ش). آقای علی غلامعلی‌پور در پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد خود با عنوان: «عوامل تأثیرگذاری مربی بر تربی در قرآن و حدیث» این عوامل را به دو بخش عوامل فردی و اجتماعی تقسیم کرده و به تبیین آنها پرداخته است (غلامعلی‌پور، ۱۳۹۷ ش).

مقالاتی نیز مرتبط با این موضوع نوشته شده است که برخی از آنها عبارتند از: خانم فاطمه وجدانی در مقاله‌ای با عنوان «ویژگی‌های مربی از منظر روایات» ویژگی‌های مربی را از منظر روایات حول پنج محور اصلی مطرح کرده‌اند: دانایی و بصیرت، عاملیت، انگیزه‌ی الهی، شخصیت مثبت و تأثیرگذار، به کار بردن اصول و روش‌های نیکو (وجدانی، ۱۳۸۹ ش). آقای بهزاد کاظمی در مقاله‌ای با عنوان: «آموزش تربیت‌محور با تأکید بر نقش استاد و مربی» به بررسی ویژگی‌های مربیان تربیت‌محور پرداخته و آنها را ذیل دو عنوان «ویژگی‌های شخصیتی و اخلاقی» و «ویژگی‌های مهارتی - تخصصی» دسته‌بندی کرده است. (کاظمی، ۱۳۹۱ ش).

آقای ابوالقاسم بخشیان در مقاله‌ای با عنوان «بایسته‌های تربیت دینی با رویکرد استاد و مربی» بایسته‌هایی را که لازمه‌ی فرایند تربیت از ناحیه مربی است مورد توجه قرار داده است (بخشیان، ۱۳۹۱ ش). آقای سید محمدرضا علاءالدین در مقاله‌ای با عنوان: «جایگاه، نقش و رسالت معلم و مربی از دیدگاه قرآن و روایات» برخی از رسالت‌های مهمی که تربیت اسلامی برای معلم و مربی ترسیم کرده است را شرح داده است (علاءالدین، ۱۳۸۸ ش). خانم فاطمه رضوانی و دیگران در مقاله‌ی «واکاوی ویژگی‌های مربی در خطابات مستقیم قرآن کریم به پیامبر اکرم ﷺ» ویژگی‌های مربی را با بررسی خطابات مستقیم قرآن به بزرگ مربی عالم بشریت حضرت رسول ﷺ، استخراج کرده‌اند. این ویژگی‌ها در بخش‌های حرفه‌ای، ویژگی‌های فردی، ویژگی‌های مربی در ارتباط با خود، و ویژگی‌های مربی در ارتباط با دیگران ذکر شده است (رضوانی و دیگران، ۱۳۹۳ ش).

۳. روش تحقیق

در این پژوهش از روش کیفی نظریه‌پردازی «داده‌بنیاد» استفاده شده است که تلاش دارد به واسطه استخراج مفاهیم از میان اطلاعات گسترده و طبقه‌بندی آنها، به ارائه الگوی نظام‌مند همراه با چارچوب مفهومی بپردازد (Sandelowski, 1995 & patton, 1990, p.434).

باید توجه داشت که اساساً پژوهش کیفی سه مؤلفه دارد: مؤلفه نخست، داده‌ها است که آن را می‌توان از منابع مختلف، نظیر مصاحبه، مشاهده، اسناد و مدارک و فیلم حاصل کرد. مؤلفه دوم ترتیبات عملی یا گام‌هایی هستند که پژوهشگران می‌توانند از آنها برای تفسیر و سازمان دادن به داده‌ها استفاده کنند. این ترتیبات معمولاً از مفهوم سازی، فروگاهی داده‌ها، تعیین مقوله‌ها با استفاده از ویژگی‌ها و ابعاد و در پایان ربط‌دهی یا نسبت‌دهی مقوله‌ها به همدیگر از طریق شماره‌گذاری ترتیبی تشکیل می‌شوند که اصطلاحاً بدان کدگذاری گویند (استراوس و کربین، ۱۴۰۰، ص ۳۳). مؤلفه سوم، استخراج مقوله‌ها و تدوین الگو و مدل نهایی تحقیق همراه با تئوری زمینه‌ای آن است که

نتیجه نهایی تحقیق را شامل می‌شود (مهرابی و دیگران، ۱۳۹۰، ص ۱۲).

مراحل اجرای این روش در پژوهش حاضر بدین صورت بوده است:

(۱) انتخاب مسئله و بیان پرسش پژوهش: مسئله اصلی این تحقیق آن است که چه ویژگی‌هایی برای مربی شایسته در آموزه‌های دینی بیان

شده است؟

(۲) نمونه‌برداری نظری: نظریه‌پردازان داده‌بنیاد از روالی استفاده می‌کنند که مستلزم جمع‌آوری و تحلیل همزمان و زنجیره‌وار داده‌ها است. نمونه‌برداری به این معنا است که اشکالی از جمع‌آوری داده‌ها را انتخاب می‌کند که متون و تصورات مفیدی را در راستای تولید یک نظریه به دست خواهد داد (Creswell, 2005, p.405). در این پژوهش جامعه آماری تحقیق جهت نمونه‌برداری، مجموعه‌ای از کتب و مقالات پژوهشی بود که پیش از این در رابطه با مسئله تحقیق، منتشر شده بودند. محقق پس از مطالعه دقیق پیشینه تحقیق تعداد ۸ کتاب، ۱۵ پایان‌نامه و ۳۸ مقاله را به عنوان متن مناسب جهت نمونه‌برداری انتخاب نموده است.

(۳) جمع‌آوری داده‌ها: اگرچه داده‌هایی که توسط نظریه‌پرداز داده‌بنیاد برای تشریح فرایندها جمع‌آوری می‌شود شامل انواع بسیاری از داده‌های کیفی است (دانایی فرد و امامی، ۱۳۸۶ ش) اما در پژوهش حاضر فقط به جمع‌آوری آیات قرآن و احادیث ذکرشده در متون نمونه تحقیق اکتفا شده و تلاش گردید آیات و احادیثی که در این منابع مورد استناد قرار گرفته‌اند، جمع‌آوری شود.

(۴) کدگذاری باز: کدگذاری باز فرآیندی تحلیلی است که با آن مفهوم‌ها شناسایی و ویژگی‌ها و ابعاد آنها در داده‌ها کشف می‌شوند (Lee, 2001, p.49). در پژوهش حاضر پس از جمع‌آوری جداگانه آیات و احادیث در جداول مختلف، کدگذاری باز با رویکرد استخراج ویژگی‌های مربی شایسته صورت گرفت.

(۵) مفهوم‌سازی: پس از کدگذاری اولیه و بازبینی مجدد آنها توسط خبرگان و نیز توسط محقق در بازه‌های زمانی متفاوت به جهت اعتبارسنجی روایی و پایایی تحقیق، در نهایت اقدام به دسته‌بندی کدها کرده و به انتزاع مفاهیم پرداخته شده است. مفاهیم، عناوینی انتزاعی برای کدهای تحقیق هستند (Glaser & Strauss, 1967).

(۶) کشف مقوله‌ها: بعد از اینکه تعدادی مفهوم به عنوان مقسم‌های اصلی کدها انتخاب گردید، در بازبینی مجدد توسط خبرگان و محقق، این نتیجه به دست می‌آید که برخی از مفاهیم امکان دسته‌بندی مجدد در طبقه‌ای خاص را دارند که زین پس بدان طبقه، مقوله گفته می‌شود.

(۷) کدگذاری محوری: فرآیند مرتبط کردن مقوله‌ها به مقوله‌های فرعی و مفاهیم، کدگذاری محوری نامیده می‌شود (استراوس و کرین، ۱۴۰۰، ص ۱۴۵). در این مرحله مقوله‌ها، ویژگی‌ها و ابعاد حاصل از کدگذاری باز، تدوین شده و در جای خود قرار می‌گیرد تا دانش فزاینده‌ای در مورد روابط ایجاد گردد (Lee, 2001, p.84).

(۸) کدگذاری گزینشی: تا وقتی مقوله‌های اصلی به یکدیگر نپیوندند و طرح نظریه بزرگتری شکل ندهند، یافته‌های پژوهش شکل نظریه به خود نمی‌گیرد. لذا در مرحله بعد کدگذاری گزینشی جهت یکپارچه‌سازی و پالایش مقوله‌ها صورت گرفته است.

(۹) ترسیم الگو و مدل پارادایمی: داشتن طرحی که بتوان از آن برای مرتب کردن و سامان دادن به ارتباطاتی که بین مقوله‌ها پدیدار می‌شوند را پارادایم می‌نامند. پارادایم، چهارچوبی برای تحلیل است که برای کمک به تحلیل‌گر تدوین می‌شود تا او بتواند ساختارها و فرآیندها را بشناسد (استراوس و کرین، ۱۴۰۰، ص ۱۵۰). لذا در مرحله نهایی تحقیق تلاش گردید تا مدل و الگوی پارادایمی تحقیق، ترسیم گردد.

۴. یافته‌های تحقیق

همانگونه که اشاره شد، در این پژوهش برای دست‌یابی به مؤلفه‌های مربی شایسته در آموزه‌های دینی، ابتدا به فحوص و بررسی دقیق پیشینه تحقیق پرداخته شد و سپس یک گروه نمونه از پژوهش‌های انجام‌شده در رابطه با مسئله اصلی تحقیق، انتخاب و احصاء گردید. این مجموعه شامل ۸ کتاب، ۱۵ پایان‌نامه و ۳۸ مقاله پژوهشی است که در مرحله جمع‌آوری اطلاعات، به صورت دقیق مطالعه و مورد بررسی قرار گرفت و سپس آیات و روایاتی که در این متون ذکر شده و از آنها به عنوان مبنایی جهت بیان ویژگی‌های مربی شایسته استفاده شده بود، جمع‌آوری گردید.

همچنین در جریان جمع‌آوری داده‌ها، روایاتی که در این پژوهش‌ها ذکر شده بود را در اصل کتب روایی نیز مورد جستجو قرار دادیم و آدرس آنها را همراه هر روایت ذکر کردیم. به‌علاوه ضمن بررسی دقیق این موارد در کتب روایی، هر جا آیه یا روایتی مرتبط با موضوع پژوهشمان مشاهده کردیم آن را هم مورد استفاده قرار دادیم.

سپس طبق مراحل روش تحقیق داده‌بنیاد در مرحله‌ی کدگذاری باز اقدام به استخراج مفاهیم به‌دست‌آمده از داده‌ها کردیم و کدهای به‌دست‌آمده از آیات قرآن کریم را با علامت «Q» و کدهای به‌دست‌آمده از روایات را با علامت «T» نشان‌دار کردیم. در این مرحله به ۱۱۹ کد قرآنی و ۵۲۷ کد حدیثی دست یافتیم. قسمتی از جداول آیات و روایات و کدگذاری باز داده‌ها را به‌عنوان نمونه در زیر به نمایش گذاشته‌ایم:

جدول ۱: تحلیل آیات و کدگذاری باز داده‌ها

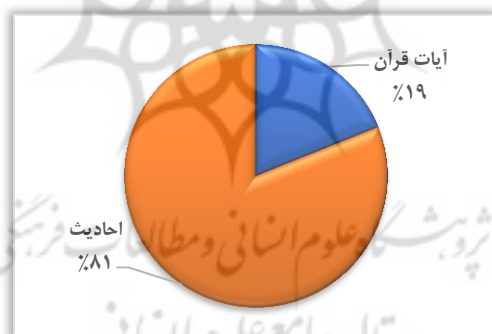
ردیف	منبع	داده‌ها	مفاهیم	کد شناسه
۱	کهف ۱۰۳-۱۰۴	«قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا لِّلَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يُحْسِبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا؛ بگو: «آیا به شما خبر دهیم که زیان‌کارترین (مردم) در کارها، چه کسانی هستند؟ [آنان] کسانی هستند که کوششان در زندگی دنیا به هدر رفته [و گم شده است] درحالی که خود می‌پندارند، خوب عمل می‌کنند».	تلاش مربی برای دنیا نباشد	Q1
			هدف مربی دنیا نباشد	Q2
۲	حجرات ۱۰	«إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ؛ به حقیقت مؤمنان همه برادر یکدیگرند پس همیشه بین برادران ایمانی خود صلح دهید و خداترس و پرهیزکار باشید، باشد که مورد لطف و رحمت الهی گردید».	ایجاد همدلی و رفتار برادرانه بین متربیان	Q3
			مربی خداترس باشد	Q4
			مربی پرهیزکار باشد	Q5
۳	مریم ۹	«إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وِثْقًا؛ کسانی که ایمان آوردند و عمل صالح انجام دادند، خداوند رحمان محبت آنها را در دل‌ها می‌افکند».	محبوبیت مربی در سایه‌ی ایمان و عمل صالح است	Q6
۴	بقره ۱۸۵	«...يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ؛ خدا آسانی و راحت شما را می‌خواهد نه دشواری و مشقت شما را».	مربی آسان‌گیر باشد	Q7
۵	احزاب ۲۱	«لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا بَقِيْنَا؛ برای شما در [روش و رفتار] پیامبر خدا الگوی نیکویی است برای کسی که همواره به خدا و روز قیامت امید دارد؛ و خدا را بسیار یاد می‌کند».	لزوم بهره‌مندی و الگو گرفتن مربی از روش و رفتار پیامبر ﷺ	Q8
			توجه به نقش الگویی پیامبر ﷺ	Q9
۶	اسراء ۳۶	«وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا؛ و (ای انسان) هرگز آنچه را که بدان علم و اطمینان نداری دنبال مکن که چشم و گوش و دل همه مسئولند».	پیروی نکردن مربی از آنچه به آن علم و آگاهی‌های لازم را ندارد.	Q10

جدول ۲: تحلیل احادیث و کدگذاری باز داده‌ها

ردیف	منبع	داده‌ها	مفاهیم	کد شناسه
۱	کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۸، ص ۲۰	«لَا خَيْرَ فِي الْقَوْلِ بِالْجَهْلِ؛ با علم و آگاهی سخن بگویند که هیچ خیری در سخن جاهلانه نیست».	لزوم با سواد بودن مربی	T1
			علم و آگاهی داشتن مربی	T2
			مربی سخنی از روی جهل و بی‌اطلاعی نگوید	T3
۲	ابن بابویه، ۱۴۰۳ق، ص ۲	«حَدِيثُ تَدْرِيبِ خَيْرٍ مِنْ أَلْفِ تَرْوِيَةٍ؛ اگر کسی یک حدیث را بفهمد و عمق علمی آن را به‌درستی درک کند بهتر از آن است که هزار حدیث را برای دیگران نقل کند».	ژرف‌اندیشی و فهم دین از سوی مربی	T4
			عمق‌بخشی به مطالب	T5
			پرهیز از بیان حجم انبوه و سطحی مطالب	T6
۳	ابن بابویه، ۱۴۰۳ق، ج ۴، ص ۳۹۵	«أَعْلَمُ النَّاسِ مَنْ جَمَعَ عِلْمَ النَّاسِ إِلَى عِلْمِهِ؛ دانشمندتر از همه مردم کسی است که دانش دیگران را به دانش خود بیفزاید».	لزوم استمرار در دانش‌افزایی و کسب علم از سوی مربی	T7
۴	تمیمی آمدی، ۱۴۱۰ق، ص ۸۳، ح ۱۴۱۰	«التَّجَارِبُ لَا تَنْقُضِي وَ الْعَاقِلُ مِنْهَا فِي زِيَادَةٍ؛ تجارب آدمی پایانی ندارد و	استمرار در کسب تجربه از سوی مربی	T8

		معلومات انسان عاقل به وسیله تجربه همواره در افزایش و فزونی است».		
T9	مربی دچار غفلت بعد از آگاهی نشود و خود را از آن مصون نداند	«أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي مِنْ بَعْدِي ثَلَاثًا ... الْغَفْلَةُ بَعْدَ الْمَعْرِفَةِ: بعد از خودم بر امتم از سه چیز بیم دارم ... غفلت بعد از معرفت».	کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۵، ص ۱۲۴	۵
T10	مربی جایی که علم ندارد بگوید نمی‌دانم	«الْعِلْمُ ثَلَاثَةٌ كِتَابُ النَّاطِقِ وَسُنَّةُ مَا صِيَهُ وَلَا أَدْرِي: علم سه چیز است کتاب گويا وسنت متبع و نمی‌دانم».	پاینده، ۱۳۸۲ش، ص ۵۸۱	۶
T11	اقرار به نادانسته‌ها از سوی مربی	«وَلَا يَسْتَحِينُ أَحَدٌ مِنْكُمْ إِذَا سُئِلَ عَمَّا لَا يَعْلَمُ أَنْ يَقُولَ لَا أَعْلَمُ: هیچکس حیا نکند وقتی از او بپرسند چیزی را که نمی‌داند صریحاً بگوید نمی‌دانم».	نهج البلاغه، ۱۳۸۹ش، ص ۴۸۲	۷
T12	مربی علم را به نا اهل تعلیم ندهد	«وَاصِبُ الْعِلْمِ عِنْدَ غَيْرِ أَهْلِهِ كَمَثَلِ الْخَنَازِيرِ الْجَوْهَرِ وَاللُّؤْلُؤِ وَالذَّهَبِ: آنکه علم را پیش نااهلان نه‌د چنان است که گوهر و مروارید و طلا به خوکان آویزد».	لیثی واسطی، ۱۳۷۶ش، ص ۵۰۴؛ تمیمی آمدی، ص ۷۳۰، ح ۱۴۱۰	۸
T13	لزوم شناخت مخاطب و مرتبی برای سپردن علم به اهلش			
T14	مربی در گفتن یا نگفتن مطلب باید به سطح علمی و درک شاگردانش اشراف داشته باشد	«لَا تَصْعَوْا الْحِكْمَةَ عِنْدَ غَيْرِ أَهْلِهَا فَتَظْلَمُوهَا وَلَا تَمْنَعُوهَا أَهْلَهَا فَتَظْلَمُوهُمْ: حکمت به نااهل نسپارید که بدان ستم می‌کنید و از اهلش باز ندارید که به آنها ستم می‌کنید».	پاینده، ۱۳۸۲ش، ص ۶۷۲	۹
T15	مربی در سپردن علم و معرفت اهلیت و قابلیت مرتبی را بررسی کند.			
T16	مربی به تفاوت متربیان توجه کند			
T17	مربی مرتبی را در تعلیم یاری و مشورت دهد	«تَنَاصَحُوا فِي الْعِلْمِ وَلَا يَكُنْكُمْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَإِنَّ الْخِيَانَةَ فِي الْعِلْمِ أَشَدُّ مِنَ الْخِيَانَةِ فِي الْمَالِ: در کار دانش یار همدیگر باشید و دانش خود را از یکدیگر پوشیده ندارید که خیانت در علم بدتر از خیانت در مال است».	پاینده، ۱۳۸۲ش، ص ۳۹۰	۱۰
T18	خیانت نکردن در علم با پوشیده داشتن آن از سوی مربی			

در مجموع از آیات قرآن کریم ۸۵ آیه و از روایات معصومین (علیهم‌السلام) ۳۶۴ روایت انتخاب شد. نسبت تعداد آیات و روایات جمع‌آوری شده در نمودار زیر آمده است:

نمودار ۱: سنجش فراوانی داده‌ها

نسبت کدهای به‌دست آمده نیز در جدول زیر نمایش داده شده است:

نمودار ۲: سنجش فراوانی کدهای مستخرج از منابع

بنابراین ۸۵ آیه قرآن کریم ۱۹٪ و ۳۶۴ روایت ۸۱٪ داده‌های اولیه را تشکیل دادند. ۱۱۹ کد قرآنی به‌دست‌آمده از آنها نیز ۱۸٪ و ۵۲۷ کد حدیثی ۸۲٪ از مفاهیم را به خود اختصاص دادند. در جریان کدگذاری‌های باز و محوری، پس از رفت و برگشت‌های فراوان در کدگذاری‌ها و مفاهیم و مقوله‌های اصلی و فرعی، سرانجام در کدگذاری گزینشی به دو مقوله‌ی اصلی در شایستگی‌های مربی دست یافتیم که عبارتند از: «صلاحیت‌های مربی در حوزه‌ی ارزش‌ها و باورها» و «توانمندی‌ها و شایستگی‌های حرفه‌ای و تخصصی مربی».

نمودار ۳: نسبت محورهای ارزشی و حرفه‌ای

این نمودار نشان می‌دهد براساس نتایج به‌دست‌آمده ۶۵٪ مقوله‌ها مربوط به صلاحیت‌های مربی در حوزه‌ی ارزش‌ها و باورها و ۳۵٪ نیز مربوط به توانمندی‌ها و شایستگی‌های حرفه‌ای و تخصصی مربی است. این نسبت براساس کدگذاری ۴۱۷ مقوله‌ی ارزشی و ۲۲۹ مقوله‌ی حرفه‌ای به‌دست‌آمده است که خود نشان‌دهنده‌ی اهمیت مقوله‌های ارزشی است و اینکه بسیاری از مؤلفه‌های مؤثر در شایستگی‌های مربی، ریشه در صلاحیت‌های او در حوزه‌ی ارزش‌ها و باورها دارد.

مقوله‌های ارزشی و حرفه‌ای عناوین کدگذاری گزینشی است که خود محصول مقوله‌های به‌دست‌آمده از مرحله‌ی کدگذاری محوری است و پس از رفت و برگشت‌های بسیار در کدگذاری‌ها به دست آمد، به این صورت که در حوزه‌ی صلاحیت‌های ارزشی مربی، در مرحله‌ی کدگذاری محوری ۵ مقوله‌ی اصلی شناسایی شد که عبارتند از: «صلاحیت‌های اعتقادی مربی، صلاحیت‌های معرفتی و شناختی مربی، صلاحیت‌های اخلاقی مربی، صلاحیت‌های نفسانی مربی و صلاحیت‌های عاطفی مربی». قسمتی از جدول این مقوله‌ها در مرحله‌ی کدگذاری محوری به این ترتیب است:

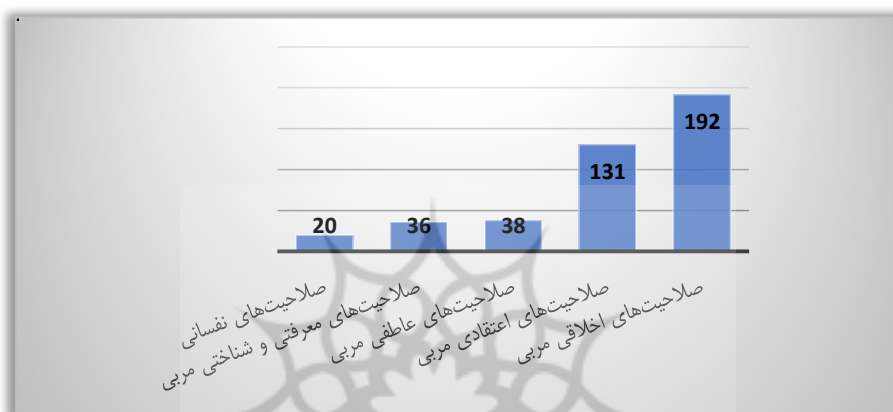
جدول ۳: کدهای حدیثی مقوله‌های اصلی صلاحیت‌های ارزشی مربی در کدگذاری محوری

ردیف	مفاهیم	کد شناسه	مقوله
۱	ژرف‌اندیشی و فهم دین از سوی مربی	T4	صلاحیت‌های اعتقادی مربی
۲	مربی در محافظت جوانان از لغزش‌های سیاسی و همکاری‌های مضر بکوشد	T23	صلاحیت‌های اعتقادی مربی
۳	مربی اول آموزگار خود باشد بعد دیگران	T24	صلاحیت‌های نفسانی مربی
۴	هرچه دانش مربی بیشتر می‌شود باید روی نفس خود بیشتر کار کند	T26	صلاحیت‌های نفسانی مربی
۵	مربی خطاهای خود را با کارهای نیک محو کند	T31	صلاحیت‌های اخلاقی مربی
۶	به وجود آوردن فرصت انجام کار نیک برای جبران اشتباهات متربی توسط مربی	T32	صلاحیت‌های اخلاقی مربی
۷	خلوص نیت مربی و انجام کار برای رضای خدا	T33	صلاحیت‌های اعتقادی مربی
۸	مربی برای دریافت مزد کار نکند	T34	صلاحیت‌های اعتقادی مربی
۹	پرهیز از شهرت‌طلبی در کار معلمی	T36	صلاحیت‌های نفسانی مربی
۱۰	بلند گفتن نام خدا توسط مربی	T37	صلاحیت‌های اعتقادی مربی
۱۱	مربی تدریس و کارش را با نام خدا شروع کند	T38	صلاحیت‌های اعتقادی مربی
۱۲	استمداد از خداوند در کار تربیت	T39	صلاحیت‌های اعتقادی مربی
۱۳	مهرورزی به متربی	T40	صلاحیت‌های عاطفی مربی
۱۴	مربی با کودکان با عطف و محبت رفتار کند	T41	صلاحیت‌های عاطفی مربی

جدول ۴: کدهای قرآنی مقوله‌های اصلی صلاحیت‌های ارزشی مربی در کدگذاری محوری

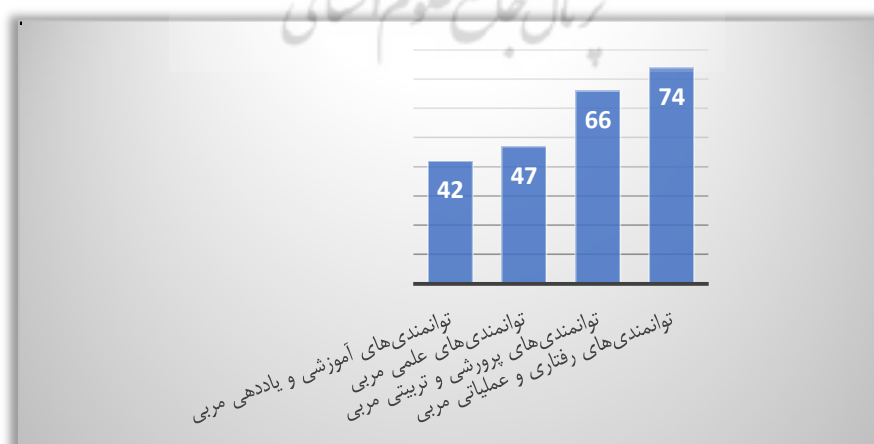
ردیف	مفاهیم	کد شناسه	مقوله
۳۳۱	تلاش مربی برای دنیا نباشد	Q1	صلاحیت‌های اعتقادی مربی
۳۳۲	هدف مربی دنیا نباشد	Q2	صلاحیت‌های اعتقادی مربی
۳۳۳	ایجاد همدلی و رفتار برادرانه بین متربیان	Q3	صلاحیت‌های عاطفی مربی
۳۳۴	مربی خدا ترس باشد	Q4	صلاحیت‌های اعتقادی مربی
۳۳۵	مربی پرهیزکار باشد	Q5	صلاحیت‌های اعتقادی مربی
۳۳۶	محبوبیت مربی در سایه‌ی ایمان و عمل صالح است	Q6	صلاحیت‌های عاطفی مربی
۳۳	مربی آسان‌گیر باشد	Q7	صلاحیت‌های اخلاقی مربی

نمودار مقوله‌های محور صلاحیت‌های ارزشی مربی و فراوانی هر کدام از مقوله‌ها نیز در نمودار زیر آمده است:

نمودار ۴: مقوله‌های محور ارزشی

آنچه که در نمودار مشخص است صلاحیت‌های اخلاقی و اعتقادی سهم قابل توجهی را در محور مقوله‌های ارزشی به خود اختصاص داده است. اما در حوزه‌ی توانمندی‌ها و شایستگی‌های حرفه‌ای و تخصصی مربی، در مرحله‌ی کدگذاری محوری ۴ مقوله‌ی اصلی شناسایی شد که عبارتند از: «توانمندی‌های پرورشی و تربیتی مربی، توانمندی‌های رفتاری و عملیاتی مربی، توانمندی‌های آموزشی و یاددهی مربی و توانمندی‌های علمی مربی». نمودار مقوله‌های محور توانمندی‌ها و شایستگی‌های حرفه‌ای مربی و فراوانی هرکدام از مقوله‌ها نیز در نمودار زیر آمده است:

نمودار ۵: مقوله‌های محور حرفه‌ای

براساس این نمودار توانمندی‌های رفتاری و عملیاتی مربی مقوله‌ی شاخص توانمندی‌های حرفه‌ای مربی است.

۵. صلاحیت‌های ارزشی مربی از منظر قرآن کریم و احادیث

تعلیم و تربیت از عناصر و ارکانی تشکیل شده است که هریک علاوه بر اینکه دارای ویژگی‌های خاصی هستند، در فرایند آموزش و پرورش نقش مهمی را ایفا می‌نمایند. در این میان، مربی به عنوان یکی از ارکان اصلی تعلیم و تربیت، باید از یک سری قابلیت‌ها و صلاحیت‌هایی برخوردار باشد تا مسیر یاددهی برای وی و نیز یادگیری برای متربیان تسهیل یابد. اصطلاح «صلاحیت» در باب مربی بدین معنا است: «مجموعه شناخت‌ها، گرایش‌ها و مهارت‌هایی که معلم با کسب آنها می‌تواند در جریان تعلیم و تربیت به پرورش جسمی، عقلی، عاطفی، اجتماعی، و معنوی فراگیران کمک کند» (سبحانی نژاد و تژدان، ۱۳۹۴ ش، صص ۶۴-۸۸).

این صلاحیت‌ها به پنج بخش اخلاقی، اعتقادی، عاطفی، معرفتی و نفسانی تقسیم شده‌اند:

منظور از صلاحیت‌های اخلاقی، آن دسته از توانایی‌ها و شایستگی‌هایی است که حاکی از خلیات درونی و شخصیتی معلم است. صلاحیت‌های اعتقادی نیز به باورها و گرایش‌های مذهبی مربی می‌پردازد. مجموعه صلاحیت‌های عاطفی، به مسائل روحی و روانی مربی اختصاص داشت که در جریان تعلیم و تربیت زمینه‌ساز پرورش بعد عاطفی و اجتماعی فراگیران را فراهم می‌سازد. صلاحیت‌های معرفتی و شناختی مربی نیز به مجموعه هوش و توانمندی ادراکی و بصیرتی مربی اشاره دارد. صلاحیت‌های نفسانی نیز بخشی از ویژگی‌های خاص مربی مثل سابقه تحصیلی و فن بیان و زیبایی و... است که نقش مهمی در بارورسازی متربیان و پرورش بُعد عقلی و ادراکی آنها دارد. بدیهی است که کسب صلاحیت‌ها و شایستگی‌هایی که در رابطه با جایگاه معلّمی متصور است، کمک زیادی در جهت پیشبرد اهداف از پیش تعیین شده تعلیم و تربیت می‌نماید (اعرافی، ۱۴۰۰ ش، صص ۲۱-۲۸).

در ادامه نمونه‌هایی از آیات و روایات حوزه‌ی صلاحیت‌های ارزشی مربی را در هریک از مقوله‌های اصلی این حوزه آورده‌ایم و به مقوله‌ی فرعی آن نیز اشاره کرده‌ایم:

۵-۱. مقوله‌ی صلاحیت‌های اخلاقی مربی

نمونه از احادیث: «أَطْلُبُوا الْعِلْمَ وَ تَزَيَّنُوا مَعَهُ بِالْحِلْمِ وَ الْوَقَارِ وَ تَوَاضَعُوا لِمَنْ تَعَلَّمُونَهُ الْعِلْمَ وَ تَوَاضَعُوا لِمَنْ طَلَبْتُمْ مِنْهُ الْعِلْمَ وَ لَا تَكُونُوا عُلمَاءَ جَبَّارِينَ قِيْدَهُ بَاطِلُكُمْ بِحَقِّكُمْ» امام صادق (علیه السلام) فرمود: دانش را فراگیرید و خود را با شکیبایی و وقار بیاریید و نسبت به شاگردان و استاد خود فروتن باشید، از دانشمندان ستمکار و مستکبر نباشید زیرا رفتار باطلتان حق شما را از بین می‌برد (کلینی، ۱۴۰۷ ق، ج ۱، ص ۳۶). از این روایت سه مفهوم در کدگذاری باز استخراج شد: مربی متواضع باشد، مربی باید صبور و باوقار باشد، مربی به متربی ستم نکند. این مفاهیم در مرحله‌ی کدگذاری محوری به ترتیب در زیرمقوله‌های «مربی دارای کرامت‌های اخلاقی باشد»، «به‌کارگیری راهبرد صبر از سوی مربی» و «دور بودن مربی از آفات تربیتی» جای گرفتند که هر سه در مقوله‌ی اصلی صلاحیت‌های اخلاقی مربی است.

۵-۲. مقوله‌ی صلاحیت‌های اعتقادی مربی

نمونه از آیات قرآن کریم: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ؛ تنها کسانی هستند که هرگاه نام خدا برده شود، دل‌هایشان ترسان می‌گردد؛ و هنگامی که آیات او بر آنها خوانده می‌شود، ایمانشان فزون‌تر می‌گردد؛ و تنها بر پروردگارشان توکل دارند» (انفال، ۲). از این آیه مفهوم «مربی توکلش به خدا باید باشد» برداشت شد (رک: قرشی، ۱۳۶۲ ش) که از مقوله‌های فرعی «کسب پشتوانه‌ی الهی و توجه به مؤثر اصلی» و از مقوله‌ی اصلی صلاحیت‌های اعتقادی مربی است.

۵-۳. مقوله‌ی صلاحیت‌های عاطفی مربی

نمونه از احادیث: «وَقَرُّوا كِبَارَكُمْ وَارْحَمُوا صِغَارَكُمْ؛ به بزرگسالان خود احترام بگذارید و نسبت به کودکان خویش مهربانی و عطوفت نمایید» (ابن بابویه، ۱۳۷۶ ش، ص ۹۴). از این روایت مفهوم «عطوفت و محبت به کودکان» برداشت شد که از مقوله‌ی فرعی «مربی با کودکان با عطوفت و محبت رفتار کند» و از مقوله‌ی اصلی «صلاحیت‌های عاطفی مربی» است.

۴-۵. مقوله‌ی صلاحیت‌های معرفتی و شناختی مربی

نمونه از آیات قرآن کریم: «...إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ؛ از بندگان خدا فقط دانشمندان از او می‌ترسند یقیناً خدا توانای شکست‌ناپذیر و بسیار آمرزنده است» (فاطر، ۲۸). مفهوم برداشت‌شده از این آیه این است که «نتیجه‌ی علم مربی باید خداترسی او و اطاعت از خدا باشد» (رک: قرائتی، ۱۳۹۱ش) و زیرمقوله‌ی «اشراف مربی در تشخیص و تعیین اهداف صحیح» از مقوله‌ی اصلی صلاحیت‌های معرفتی و شناختی مربی است.

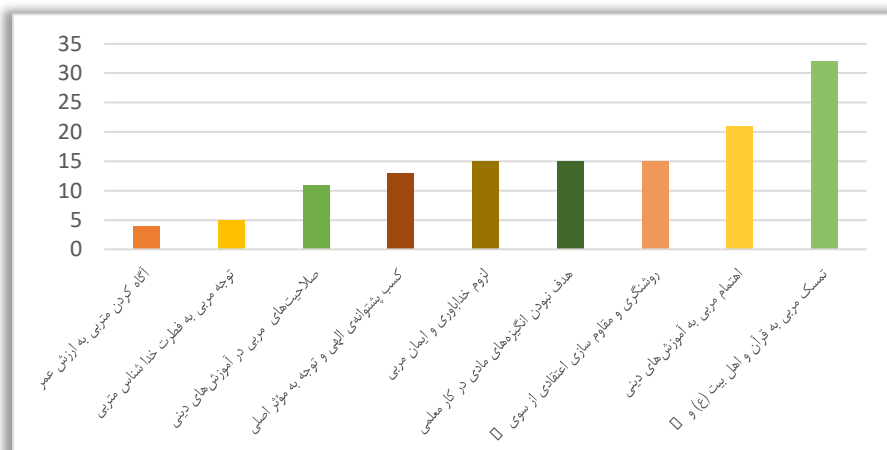
نمونه‌ی دیگر: «...مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا...؛ هرکس انسانی را جز برای حق، [قصاص] یا بدون آن‌که فساد در زمین کرده باشد، بکشد، چنان است که همه انسان‌ها را کشته، و هرکس انسانی را از مرگ برهاند و زنده بدارد، گویی همه انسان‌ها را زنده داشته است» (مائده، ۳۲). مفهوم «اهمیت کار معلمی در زنده کردن متربی به‌وسیله‌ی هدایت او است» از این آیه برداشت شد که مقوله‌ی فرعی «اشراف مربی در تشخیص و تعیین اهداف صحیح» از مقوله‌ی اصلی صلاحیت‌های معرفتی و شناختی مربی است.

نمونه از احادیث: «مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَعْرِفْ أَمَامَ زَمَانِهِ، مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً؛ هر کسی بمیرد درحالی‌که امام زمان علیه السلام خود را نشناخته باشد، به مرگ جاهلی مرده است» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۷۲، ص ۱۳۵). مفهوم «لزوم آشنا کردن متربی با امام زمان علیه السلام برای نجات وی از جهل» از این روایت شناسایی و در مقوله‌ی فرعی «راهبردهای تربیتی مربی در ارتباط با امام زمان علیه السلام» و مقوله‌ی اصلی صلاحیت‌های معرفتی و شناختی مربی قرار گرفت.

۵-۵. مقوله‌ی صلاحیت‌های نفسانی مربی

نمونه از آیات قرآن کریم: «هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ» او کسی است که در میان جمعیت درس نخوانده رسولی از خودشان برانگیخت که آیاتش را بر آنها می‌خواند و آنها را تزکیه می‌کند و به آنان کتاب (قرآن) و حکمت می‌آموزد هرچند پیش از آن در گمراهی آشکاری بودند! (جمعه، ۲). یکی از مفاهیم به‌دست‌آمده از این آیه این بود که «مربی به خودسازی و تزکیه نفس پردازد» و از مقوله‌ی فرعی «خودسازی مربی» و از مقوله‌ی اصلی صلاحیت‌های نفسانی مربی است. نمونه از احادیث: «مَنْ لَمْ يَضِلِّحْ نَفْسَهُ لَمْ يَضِلِّحْ غَيْرَهُ؛ امام علی علیه السلام: هرکس خودش را اصلاح نکند، نمی‌تواند دیگران را اصلاح نماید (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰ق، ص ۶۵۳). مفهوم برگرفته از این روایت «مربی اول به اصلاح نفس خود پردازد» است که از زیرمقوله‌ی «خودسازی مربی» و از مقوله‌ی اصلی صلاحیت‌های نفسانی مربی است.

لازم‌به‌ذکر است که در مرحله‌ی کدگذاری محوری، هریک از مقوله‌های اصلی به‌دست‌آمده در حوزه‌های ارزشی و حرفه‌ای، براساس زیرمقوله‌هایی بود که تشخیص داده شد و کشف گردید. این زیرمقوله‌ها (یا مقوله‌های فرعی) از دل مفاهیم به‌دست‌آمده از مرحله‌ی کدگذاری باز، بروز پیدا کرد. به‌عنوان مثال یکی از نمودارهای زیرمقوله‌ها به‌عنوان نمونه در این قسمت آورده شده است:

نمودار ۶: زیرمقوله‌های صلاحیت‌های اعتقادی مربی

در حوزه‌ی صلاحیت‌های ارزشی ۲۷ زیرمقوله با فراوانی‌های مختلف در فرایند کدگذاری محوری تشخیص داده شد. سپس از این زیرمقوله‌ها، ۵ مقوله‌ی اصلی شناسایی گردید. در بخش توانمندی‌ها و شایستگی‌های حرفه‌ای و تخصصی مربی نیز مفاهیم به‌دست‌آمده از مرحله‌ی کدگذاری باز در ۱۹ زیرمقوله با فراوانی‌های مختلف جای گرفت و سپس از این مقوله‌های فرعی، ۴ مقوله‌ی اصلی شناسایی شد. الگوی کلی فرایند کدگذاری‌ها و مقوله‌ها و فراوانی زیرمقوله‌ها در دو حوزه‌ی صلاحیت‌های ارزشی و توانمندی‌های حرفه‌ای مربی در دو جدول زیر نشان داده شده است:

جدول ۵: مقوله‌ها و مراحل کدگذاری در بخش صلاحیت‌های اعتقادی مربی

مقوله‌ی حاصل از کدگذاری گزینشی		زیرمقوله‌ها و مقوله‌های حاصل از مرحله‌ی کدگذاری محوری	فراوانی
صلاحیت‌های مربی در حوزه‌ی ارزش‌ها و باورها	صلاحیت‌های اخلاقی مربی	مقوله‌های ارزشی	زیرمقوله‌های ارزشی
		صلاحیت‌های نفسانی مربی	خودسازی مربی
		صلاحیت‌های اخلاقی مربی	عفو و توبه‌پذیری
			جبران اشتباه
			شخصیت و عزت نفس دادن به متربی
			پاکیزگی و آراستگی مربی
			خیرخواهی نسبت به متربی
			مربی با متربی سخت‌گیری نکند
			رعایت عدالت از سوی مربی
			مربی به سلامتی جسمی و روحیش اهمیت دهد
			صلاحیت‌های مربی در گفتار
			دور بودن مربی از آفات تربیتی
			به‌کارگیری راهبرد صبر از سوی مربی
			مربی دارای کرامت‌های اخلاقی باشد
	صلاحیت‌های عاطفی مربی	صلاحیت‌های عاطفی مربی	ملاطفت و مهربانی با متربی
			محبوبیت و مقبولیت مربی
	صلاحیت‌های اعتقادی مربی	صلاحیت‌های اعتقادی مربی	روشنگری و مقاومت‌سازی اعتقادی از سوی مربی
			هدف نبودن انگیزه‌های مادی در کار معلمی
			کسب پشتوانه‌ی الهی و توجه به مؤثر اصلی
			لزوم خداپاوری و ایمان مربی
			تمسک مربی به قرآن و اهل بیت (علیهم‌السلام) و بهره‌مند ساختن متربی از این دو نقل
			آگاه کردن متربی به ارزش عمر
			صلاحیت‌های مربی در آموزش‌های دینی
			اهتمام مربی به آموزش‌های دینی
			توجه مربی به فطرت خداشناسی متربی
	صلاحیت‌های معرفتی و شناختی مربی	صلاحیت‌های معرفتی و شناختی مربی	اشراف مربی در تشخیص و تعیین اهداف صحیح
			راهبردهای تربیتی مربی در ارتباط با امام زمان (عج)
			واقف بودن مربی بر ارزش و برکات کار معلمی

۶. توانمندی‌های حرفه‌ای و تخصصی مربی از منظر قرآن کریم و احادیث

یک مربی ضمن احراز صلاحیت‌های مربی‌گری، می‌باید توانمندی‌های حرفه‌ای و تخصصی جهت انتقال دانش فنی خود به کارآموزان و فراگیران را نیز داشته باشد و بتواند با استفاده از تجهیزات آموزشی، فناوری روز و ارزشیابی طی دوره و پایان آن مطابق استانداردهای مهارتی

و آموزشی، فرایند آموزش و تعلیم و تربیت را تکمیل نماید. باید توجه داشت که آموزش تنها آماده‌سازی دانش‌آموز برای کار و یا آموزش تک‌بعدی نیست، بلکه به مجموعه کامل فرایند پرورش انسان در حوزه‌های مختلف تلقی می‌شود.

براین اساس مربیان و استادکاران علاوه بر صلاحیت‌های پنج‌گانه که در بخش قبل بیان شد، لازم است توانمندی‌های حرفه‌ای و تخصصی مندرج در آیین‌نامه‌ها را نیز به‌گونه‌های مختلف کسب کنند. متخصصان این توانمندی‌های حرفه‌ای و تخصصی را به چهار حوزه: رفتاری - عملیاتی، پرورشی - تربیتی، علمی - فنی، و آموزشی - یاددهی تقسیم کرده‌اند (سبحانی نژاد و تژدان، ۱۳۹۴، صص ۶۴-۸۸).

منظور از توانمندی‌های رفتاری - عملیاتی؛ مجموعه‌ای از عملکرد مربی در شرایط مکانی و زمانی مختلف و مواجهه با مسائل و چگونگی مدیریت آنهاست که از طریق آزمون‌ها و گزارش‌های مختلف قابل بررسی و تشخیص است. منظور از توانمندی‌های پرورشی - تربیتی، مجموعه عظیمی از علائق، گرایش‌ها، نیازسنجی‌ها، فرصت‌سنجی‌ها و دغدغه‌هایی است که یک مربی در حوزه کاری خودش بدانها نیازمند است. منظور از توانمندی‌های علمی - فنی، اشاره به توانایی مربی در دانش تخصصی خود و کار حرفه‌ای دارد. باید توجه داشت که بهبود آموزش به‌وسیله فناوری اطلاعات و ارتباطات، نیازمند فهم و درک روشن از نقش معلم در آموزش است که از این طریق باید سنجیده و ارزیابی شود. منظور از توانمندی‌های آموزشی - یاددهی؛ تسلط بر مهارت‌های آموزشی و تدریس، تسلط بر محتوا و ارائه آن، تعیین تکلیف، پرسش و پاسخ و روش‌های تدریس را شامل می‌شود. معلم باید به دانش‌آموزان فرصت دهد تا دانش خود را در موقعیت‌های مسأله محور بسازند (اعرافی، ۱۴۰۰، صص ۲۸-۳۳).

شایان ذکر است که قابلیت‌های مربی نوعاً در کتب متفاوت، به‌عنوان یک گزاره اخلاقی نگریسته می‌شود. به‌عنوان نمونه می‌توان به کتاب منیة المرید، اثر شهید ثانی اشاره کرد که چندین مورد از ویژگی‌های شخصی معلّم را با این نگاه نام می‌برد (ر.ک: شهید ثانی، ۱۴۱۷ق). در ادامه گزارش اطلاعات حاصل از حوزه‌ی توانمندی‌های حرفه‌ای و تخصصی مربی همراه با نمونه‌هایی از آیات و روایات بیان شده است:

۶-۱. مقوله‌ی توانمندی‌های رفتاری و عملیاتی مربی

نمونه از احادیث: «التَّجَارِبُ لَا تَنْقُضِي وَ الْعَاقِلُ مِنْهَا فِي زِيَادَةٍ؛ تجارب آدمی پایانی ندارد و معلومات انسان عاقل به‌وسیله تجربه همواره در افزایش و فزونی است» (تمیمی آمدی، ص ۸۳). «استمرار در کسب تجربه از سوی مربی» مفهوم برگرفته از این روایت است که در کدگذاری محوری به مقوله‌ی فرعی «اهتمام مربی به کارش» اختصاص پیدا کرد و از مقوله‌ی اصلی توانمندی‌های رفتاری و عملیاتی مربی است. نمونه از آیات قرآن کریم: «كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ؛ نزد خدا بسیار موجب خشم است که سخنی بگویند که عمل نمی‌کنید!» (صف، ۳). مفهوم برگرفته از این آیه «مربی به آنچه می‌گوید عامل باشد» است و متعلق به زیرمقوله‌ی «عامل بودن مربی» از مقوله‌ی اصلی توانمندی‌های رفتاری و عملیاتی مربی است.

۶-۲. مقوله‌ی توانمندی‌های پرورشی و تربیتی مربی

نمونه از احادیث: «أَلَوْلَئِدْ سَيِّدُ سَبْعِ سِنِينَ وَ عَبْدٌ سَبْعِ سِنِينَ وَ وَزِيرٌ سَبْعِ سِنِينَ؛ فرزند تا هفت سال حاکم است (یعنی آزاد) و تا هفت سال بنده است (یعنی باید کاملاً تحت تربیت باشد) و هفت ساله‌ی سوم وزیر است (باید مورد مشورت قرار گیرد)» (طبرسی، ۱۳۸۵ق، ص ۲۲۲). «درک مقتضیات سنی متربی» مفهوم اولیه‌ای است که از این روایت برداشت کردیم. «تعلیم و تربیت متربی با توجه به سن او» مقوله‌ی فرعی است که در آن جای گرفت و از مقوله‌ی اصلی توانمندی‌های پرورشی و تربیتی مربی است.

نمونه دیگر: «عنه (علیه السلام): قَالَ لِقَمَانٍ: يَا بُنَيَّ إِنْ تَأَدَّبْتَ صَغِيرًا انْتَفَعْتَ بِهِ كَبِيرًا، وَ مِنْ عِنَا بِالْأَدَبِ اهْتَمَّ بِهِ، وَ مِنْ اهْتَمَّ بِهِ تَكَلَّفَ عِلْمُهُ، وَ مِنْ تَكَلَّفَ عِلْمُهُ اشْتَدَّ لَهُ طَلَبُهُ، وَ مِنْ اشْتَدَّ لَهُ طَلَبُهُ أَدْرَكَ بِهِ مَنَفَعَةً؛ امام صادق (علیه السلام) لقمان گفت: ای فرزندم! اگر در کودکی تربیت شدی، در بزرگسالی از آن بهره‌مند می‌شوی. هرکس آهنگ تربیت کند، به آن اهتمام می‌ورزد و هر کس به آن اهتمام ورزد، برای دانستن آن، خود را به زحمت می‌اندازد و هر کس خود را برای دانستن آن به زحمت می‌اندازد، به شدت در جستجوی آن می‌شود و هرکس جستجویش شدت یابد، از آن، بهره‌مند می‌شود» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۳، ص ۴۱۱). مفهوم «ایجاد شوق در متربی برای تلاش و یادگیری با ترسیم بهره‌برداری‌های آینده» از این روایت برداشت شد و در مقوله‌ی فرعی «انگیزه‌بخشی به متربی» قرار گرفت که از مقوله‌ی اصلی توانمندی‌های پرورشی و تربیتی مربی است.

۶-۳. مقوله‌ی توانمندی‌های علمی مربی

نمونه از آیات قرآن کریم: «وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا؛ و (ای انسان) هرگز آنچه را که بدان علم و اطمینان نداری دنبال مکن که چشم و گوش و دل همه مسئولند» (اسراء، ۳۶). مفهوم «پیروی نکردن مربی از آنچه به آن علم و آگاهی‌های لازم را ندارد» از این آیهی کریمه برداشت شد و در مقوله‌ی فرعی «با سواد بودن مربی» و مقوله‌ی اصلی توانمندی‌های علمی مربی جای گرفت.

نمونه از احادیث: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ؛ پیامبر ﷺ: بار خدایا! به تو پناه می‌برم از دانشی که سود نبخشد» (کراچکی، ۱۴۱۰ق، ص ۳۸۵). مفهوم «پناه بردن به خدا از تعلیم علم غیر مفید» از این روایت برداشت شد و در مقوله‌ی فرعی «دور بودن مربی از آفات علم» از مقوله‌ی اصلی توانمندی‌های علمی مربی قرار گرفت.

نمونه دیگر: «عن عبد السلام بن صالح الهروي: سمعت أبا الحسن الرضا عليه السلام يقول: رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا أَحْيَا أَمَرْنَا فَقُلْتُ لَهُ فَكَيْفَ يَحْيِي أَمْرُكُمْ قَالَ يَتَعَلَّمُ عُلُومَنَا وَيَعْلَمُهَا النَّاسُ فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَخَاسِنَ كَلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا قَالَ فَقُلْتُ لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَقَدْ زَوَى لَنَا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا لِيَمَارِي بِهِ السُّفَهَاءَ أَوْ يَبَاهِي بِهِ الْعُلَمَاءَ أَوْ لِيَقْبَلَ بِوُجْهِهِ النَّاسِ إِلَيْهِ فَهُوَ فِي النَّارِ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ صَدَقَ جَدِّي...؛ از عبد السلام بن صالح: از امام رضا عليه السلام شنیدم که می‌فرمود: رحمت خدا بر بنده‌ای باد که امر ما را زنده دارد. عرض کردم: امر شما چگونه زنده گردد؟ گفت: علوم ما را فراگیرد و آن را به مردم نیز بیاموزد، زیرا اگر مردم زیبایی و شکوه سخن ما را دریابند حتماً به ما گرایش پیدا می‌کنند و پیرو ما می‌شوند، عرض کردم: ای فرزند خدا از امام صادق عليه السلام روایتی برای ما نقل شده که آن حضرت فرموده است: کسی که دانشی بیاموزد تا به وسیله آن با نابخردان بحث و جدل کند، یا به دانشمندان مباحثات نماید، یا به این منظور که مردم به او روی آورند، جای او در آتش خواهد بود؟ امام رضا عليه السلام فرمود: جدم درست فرموده» (ابن بابویه، ۱۴۰۳، ج ۱، ص ۱۸۰). از این روایت چهار مفهوم استخراج شد که دو مفهوم «مربی به علم خود مباحثات نکند» و «مربی به دنبال کسب شهرت علمی نباشد» مربوط به مقوله‌ی فرعی «دور بودن مربی از آفات علم» و مقوله‌ی اصلی توانمندی‌های علمی مربی است.

۶-۴. مقوله‌ی توانمندی‌های آموزشی و یاددهی مربی

نمونه از آیات قرآن کریم: «لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ... رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ...» خدا هیچکس را تکلیف نکند مگر به قدر توانایی او، پروردگارا، بار تکلیفی فوق طاقت ما بر دوش ما منه» (بقره، ۲۸۶). یکی از مفاهیمی که از این آیه برداشت شد «ندادن تکلیف بیش از توان مربی» بود (رک: کرباسچیان، ۱۳۸۳ش) که به مقوله‌ی فرعی «توجه به تفاوت‌های فردی و لزوم استعدادیابی از سوی مربی» از مقوله‌ی اصلی توانمندی‌های آموزشی و یاددهی مربی تعلق گرفت.

نمونه از احادیث: «الْعِلْمُ أَكْثَرُ مِنْ أَنْ يَحَاطَ بِهِ فَخُذُوا مِنْ كُلِّ عِلْمٍ أَحْسَنَهُ؛ امام علی عليه السلام: دانش بیش از آن است که به احاطه در آید؛ بنابراین، از هر دانشی نیکوترین آن را فراگیرید (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰ق، ص ۹۸). دو مفهوم «گزینش مطالب درسی» و «تهیه‌ی محتوای علمی بهتر و لازم‌تر» از این روایت برداشت شد و در زیرمقوله‌ی «دقت در تهیه‌ی محتوای آموزشی مناسب» و مقوله‌ی اصلی توانمندی‌های آموزشی و یاددهی مربی قرار گرفت.

در پایان می‌توان جدول کلی یافته‌های این بخش را بدین صورت ترسیم نمود:

جدول ۶: مقوله‌ها و مراحل کدگذاری در بخش توانمندی‌ها و شایستگی‌های حرفه‌ای مربی

مقوله‌ی حاصل از کدگذاری گزینشی	زیرمقوله‌ها و مقوله‌های حاصل از مرحله‌ی کدگذاری محوری		فراوانی
	مقوله‌های حرفه‌ای	زیرمقوله‌های حرفه‌ای	
توانمندی‌ها و شایستگی‌های حرفه‌ای و تخصصی مربی	توانمندی‌های علمی مربی	باسواد بودن مربی	۱۳
		لزوم آموزش علم به مرتبیین	۲۰
		دور بودن مربی از آفات علم	۱۳
	توانمندی‌های آموزشی و یاددهی مربی	توجه به تفاوت فردی و لزوم استعدادیابی از سوی مربی	۲۱
		دقت در تهیه‌ی محتوای آموزشی مناسب	۹

۶	روش تدریس صحیح	
۷	دقت در تفهیم آموزه‌ها به مربی	
۲۰	به‌کارگیری تشویق و تنبیه صحیح	توانمندی‌های پرورشی و تربیتی مربی
۶	انگیزه‌بخشی به مربی	
۲۳	تعلیم و تربیت مربی با توجه به سن او	
۵	لزوم شناخت مربی و روحیات و حالات او	
۷	آموزش مهارت‌های لازم به مربی	
۵	سوق دادن مربی به تفکر و تعقل در امور	
۲۶	اهتمام مربی به کارش	توانمندی‌های رفتاری و عملیاتی مربی
۹	فرصت‌شناسی مربی	
۷	برآورده کردن نیاز مشورت از سوی مربی	
۱۲	مربی بدون شناخت وارد کار معلمی نشود	
۴	مربی آگاه به زمان باشد	
۱۵	عامل بودن مربی	

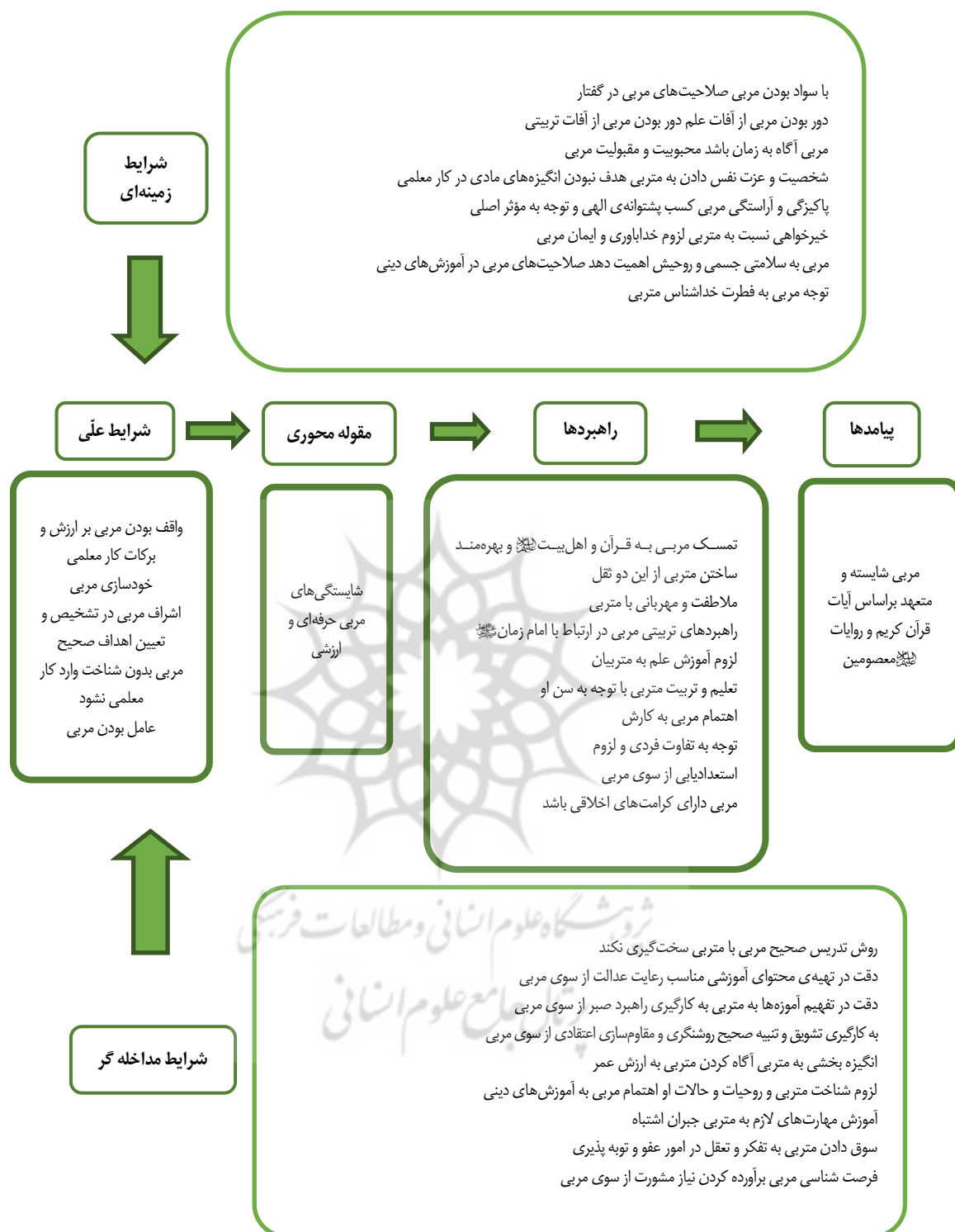
۵-۶. ترسیم مدل پارادایمی

ارائه‌ی چارچوب مفهومی و مدل پارادایمی مرحله‌ی مهم روش تحقیق داده‌بنیاد است. این قسمت براساس داده‌ها و مفاهیم برگرفته از آنها و کشف مقوله‌ها و زیرمقوله‌ها و میزان فراوانی آنها شکل می‌گیرد. اگرچه برای ارائه‌ی مدل پارادایمی، چارچوب تعریف‌شده‌ای وجود دارد اما بدون خلاقیت پژوهشگر و تشخیص درست او در استفاده از نتایج به‌دست‌آمده از مراحل قبل پژوهش، این کار به انجام نمی‌رسد.

در این پژوهش با توجه به نتایج به‌دست‌آمده، برای شرایط علی یا زمینه‌ساز ۵ مقوله‌ی مهم اختصاص داده شد که عبارتند از: واقف بودن مربی بر ارزش و برکات کار معلمی، خودسازی مربی، اشراف مربی در تشخیص و تعیین اهداف صحیح، مربی بدون شناخت وارد کار معلمی نشود و عامل بودن مربی. در قسمت شرایط مداخله‌گر بیشتر مقوله‌ها مربوط به محور توانمندی‌های حرفه‌ای مربی است که تأثیر مستقیم و جدی در شایستگی‌های حرفه‌ای و تخصصی مربی دارند.

شرایط زمینه‌ای بیشتر از مقوله‌های حوزه‌ی صلاحیت‌های ارزشی مربی شکل گرفته است. پدیده‌ی محوری در این پژوهش شایستگی‌های مربی حرفه‌ای و ارزشی است که در این فرایند شکل می‌گیرد. در قسمت راهبردها ۸ مقوله قرار گرفت که دارای بیشترین فراوانی در مقوله‌ی اصلی خود هستند. به این ترتیب که مقوله‌ی «تمسک مربی به قرآن و اهل بیت (ع) و بهره‌مند ساختن مربی از این دو ثقل» دارای بیشترین فراوانی در صلاحیت‌های اعتقادی مربی است. مقوله‌های «ملاطفت و مهربانی با مربی» از صلاحیت‌های عاطفی مربی، مقوله‌ی «راهبردهای تربیتی مربی در ارتباط با امام زمان (عج)» از صلاحیت‌های معرفتی و شناختی مربی، مقوله‌ی «لزوم آموزش علم به مربیان» از توانمندی‌های علمی مربی، مقوله‌ی «تعلیم و تربیت مربی با توجه به سن او» از توانمندی‌های پرورشی و تربیتی مربی، مقوله‌ی «اهتمام مربی به کارش» از توانمندی‌های رفتاری و عملیاتی مربی، مقوله‌ی «توجه به تفاوت‌های فردی و لزوم استعدادیابی از سوی مربی» از توانمندی‌های آموزشی و یاددهی مربی و مقوله‌ی «مربی دارای کرامت‌های اخلاقی باشد» از صلاحیت‌های اخلاقی مربی، دارای بیشترین فراوانی هستند.

و در آخر «مربی شایسته و متعهد براساس آیات قرآن کریم و روایات معصومین (ع)» پیامد این فرایند در مدل پارادایمی این پژوهش است. در قسمت زیر این مدل به نمایش گذاشته شده است:

نمودار ۷: مدل پارادایمی (چارچوب مفهومی) مربی شایسته از منظر قرآن کریم و روایات معصومین (علیهم‌السلام)

۷. نتایج تحقیق

طبق نتایج به‌دست‌آمده در این پژوهش مربی شایسته از منظر آموزه‌های اسلامی باید در دو حوزه‌ی اساسی ارزشی و حرفه‌ای دارای صلاحیت و توانمندی باشد. براساس روش داده‌بنیاد از مجموع ۴۴۹ داده‌ی قرآنی و روایی ۶۴۶ مفهوم در مرحله‌ی کدگذاری باز کدگذاری شد که مقوله‌های ارزشی ۴۱۷ کد با نسبت ۶۵٪ و مقوله‌های حرفه‌ای ۲۲۹ کد با نسبت ۳۵٪ را به خود اختصاص دادند.

در کدگذاری محوری در حوزه‌ی صلاحیت‌های ارزشی مربی، مقوله‌های اصلی صلاحیت‌های اخلاقی مربی با فراوانی ۱۹۲ کد، اعتقادی ۱۳۱، عاطفی ۳۸، معرفتی و شناختی ۳۶ و نفسانی با ۲۰ کد شناسایی شد. زیرمقوله‌ی «مربی دارای کرامت‌های اخلاقی باشد» از صلاحیت‌های اخلاقی مربی با ۶۲ کد بیشترین فراوانی در مقوله‌های فرعی این حوزه را به خود اختصاص داد. زیرمقوله‌های «ملاطفت و مهربانی با متربی» با ۲۶ کد در صلاحیت‌های عاطفی، «تمسک مربی به قرآن و اهل بیت (ع) و بهره‌مند ساختن متربی از این دو ثقل» با ۳۲ کد در صلاحیت‌های اعتقادی مربی، «راهنمایی تربیتی مربی در ارتباط با امام زمان (عج)» و «واقف بودن مربی بر ارزش و برکات کار معلمی» هرکدام با ۱۳ کد در صلاحیت‌های معرفتی و شناختی مربی دارای بیشترین فراوانی در مقوله‌های فرعی بودند.

در حوزه‌ی توانمندی‌های حرفه‌ای و تخصصی مربی نیز، مقوله‌های اصلی توانمندی‌های رفتاری و عملیاتی مربی با فراوانی ۷۴ کد، توانمندی‌های پرورشی و تربیتی ۶۶، توانمندی‌های علمی ۴۷ و توانمندی‌های آموزشی و یاددهی مربی با ۴۲ کد مشخص و شناسایی شدند. بیشترین فراوانی در مقوله‌های فرعی این حوزه مربوط به زیرمقوله‌ی «اهتمام مربی به کارش» از توانمندی‌های رفتاری و عملیاتی مربی، با ۲۶ کد بود. در مقوله‌ی توانمندی‌های پرورشی و تربیتی مربی، زیرمقوله‌ی «تعلیم و تربیت متربی با توجه به سن او» با ۲۳ کد، در مقوله‌ی توانمندی‌های آموزشی و یاددهی مربی زیرمقوله‌ی «توجه به تفاوت فردی و لزوم استعدادیابی از سوی مربی» با ۲۱ کد و در مقوله‌ی توانمندی‌های علمی مربی، زیرمقوله‌ی «لزوم آموزش علم به متربیان» با ۲۰ کد دارای بیشترین فراوانی بودند.

در فرایند شکل‌گیری الگوی پارادایمی مربی شایسته از منظر آموزه‌های اسلامی، زیرمقوله‌هایی که دارای بیشترین فراوانی بودند، راهنمادی تشخیص داده شد و در قسمت راهنماده‌ها قرار گرفت. مقوله‌های علمی و سبب‌ساز این فرایند نیز حاکی از آن است که مربی باید با شناخت کامل وارد این عرصه شود و به ارزش و اهداف کارش اشراف داشته باشد. «خودسازی مربی» تنها زیرمقوله‌ی صلاحیت‌های نفسانی مربی با فراوانی ۲۰ کد در این قسمت بیانگر این است که مربی برای ورود به این عرصه باید خودساخته و سلیم‌النفس باشد. زیرمقوله‌ی «عامل بودن مربی» نیز با داشتن رتبه‌ی دوم فراوانی در زیرمقوله‌های توانمندی‌های رفتاری و عملیاتی مربی در این بخش نشان می‌دهد که مربی باید اول خود عامل باشد بعد دیگران را دعوت و هدایت کند.

در قسمت شرایط مداخله‌گر بیشتر مقوله‌ها مربوط به محور توانمندی‌های حرفه‌ای مربی است که تأثیر مستقیم و جدی در شایستگی‌های حرفه‌ای و تخصصی مربی دارند. شرایط زمینه‌ای نیز بیشتر از مقوله‌های حوزه‌ی صلاحیت‌های ارزشی شکل گرفته است و درواقع صلاحیت‌های پایه‌ای برای مربی است. نمای کلی الگوی مربی شایسته و متعهد در زیر نمایش داده شده است:

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع و مأخذ

قرآن کریم

۱. نهج البلاغه (۱۳۸۹ش). جمع‌آوری و تدوین: سید رضی، مترجم محمد مهدی فولادوند، تهران: نشر اشکذر، چاپ دوم.
 ۲. ابطحی، عبدالحمید (۱۳۹۹ش). پیاده‌سازی اهداف تربیتی در مدرسه. تهران: نشر متن.
 ۳. ابن بابویه، محمد بن علی (۱۳۷۶ش). الأمالی. تهران: نشر کتابچی.
 ۴. ابن بابویه، محمد بن علی (۱۴۰۳ق). معانی الاخبار. محقق: غفاری، علی اکبر، قم: نشر مدرسين حوزه علمیه قم.
 ۵. استراوس، آنسلم؛ کرین، جولیت (۱۴۰۰ش). مبانی پژوهش کیفی فنون و مراحل تولید نظریه‌ی زمینه‌ای. ابراهیم افشار، تهران: نشر نی، چاپ نهم.
 ۶. اعرافی، علیرضا، (۱۴۰۰ش). صلاحیت‌های اخلاقی معلمان. قم: نشر اشراق.
 ۷. بامری نژاد، زهرا (۱۳۹۸ش). «بررسی صلاحیت‌های معلم از دیدگاه قرآن کریم و عترت». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید باهنر کرمان.
 ۸. بخشیان، ابوالقاسم (۱۳۹۱ش). «بایسته‌های تربیت دینی با رویکرد استاد و مربی» نشریه مربیان، شماره ۴۰.
- <http://noo.rs/Rpw6K>
۹. بهروز، زهرا (۱۳۹۴ش). «تقدم تزکیه بر تعلیم و انعکاس آن در ویژگی‌های مربی و معلم از دیدگاه اسلام». پایان‌نامه کارشناسی ارشد تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش، دانشکده ادبیات و علوم انسانی قم.
 ۱۰. پاینده، ابوالقاسم (۱۳۸۲ش). نهج الفصاحه. تهران: نشر زیبا، چاپ چهارم.
 ۱۱. تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد (۱۴۱۰ق). غرر الحکم و درر الکلم. مصحح: رجائی، سید مهدی، قم: دار الکتب الاسلامی.
 ۱۲. جمالو، رضا (۱۳۹۷ش). «اخلاق حرفه‌ای معلّم از نظر قرآن و سنّت». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه قم.
 ۱۳. دانایی فرد، حسن و سیدمجتبی امامی (۱۳۸۶ش). «استراتژی‌های پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه‌پردازی داده‌بنیاد». اندیشه مدیریت راهبردی، شماره ۲.
- 10.30497/smt.2007.104
۱۴. رمضانی، فاطمه و بختیار نصرآبادی و دیگران (۱۳۹۳ش). «واکاوی ویژگی‌های مربی در خطابات مستقیم قرآن کریم به پیامبر اکرم (ص)». نشریه‌ی پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، شماره ۱۰۳.
- https://iss.razavi.ac.ir/article_742.html
۱۵. سبجانی‌نژاد، مهدی و امیررضا تژدان. (۱۳۹۴ش). «تبیین چارچوب صلاحیت‌های حرفه‌ای مربیان و استادکاران آموزش فنی و حرفه‌ای». مطالعات برنامه‌ریزی آموزشی، دوره ۴، شماره ۸، صص ۶۴-۸۸.
- https://eps.journals.umz.ac.ir/article_1218.html
۱۶. شهید ثانی، زین‌الدین بن علی (۱۴۲۷ق). منیه المريد فی آداب المفید و المستفید. قم: مؤسسه النشر الاسلامی.
 ۱۷. طبرسی، علی بن حسن (۱۳۸۵ق). مشکاة الانوار فی غرر الأخبار. نجف: المكتبة الحیدریه.
 ۱۸. علاء‌الدین، سیدمحمد رضا (۱۳۸۸ش). «جایگاه، نقش و رسالت معلم و مربی از دیدگاه قرآن و روایات». نشریه قرآنی کوثر، شماره ۳۲.
- <http://noo.rs/bv0A1>
۱۹. غلامعلی‌پور، علی (۱۳۹۷ش). «عوامل تأثیرگذاری مربی بر مربی در قرآن و حدیث». پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه ایلام.
 ۲۰. قرائتی، محسن (۱۳۹۱ش). اخلاق آموزش. تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
 ۲۱. قرشی، باقرشریف (۱۳۶۲ش). نظام تربیتی اسلام. تهران: وزارت ارشاد ملی اداره کل تبلیغات و انتشارات.

۲۲. کاظمی، بهزاد (۱۳۹۱ش). «آموزش تربیت‌محور با تأکید بر نقش استاد و مربی». فصلنامه مربیان، شماره ۴۲.

<http://noo.rs/Ibqxe>

۲۳. کراجکی، محمد بن علی (۱۴۱۰ق). کنز الفوائد. قم: دار الذخائر.

۲۴. کرباسچیان، علی اصغر (۱۳۸۳ش). در مکتب استاد. تهران: نشر آفاق.

۲۵. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷ق). الکافی. تهران: دارالکتب الاسلامیه.

۲۶. مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ق). بحارالانوار الجامعة لدرر الاخبار الائمة الاطهار. بیروت: دار إحياء التراث العربی.

۲۷. موسوی، سید محمدعلی (۱۳۹۸ش). «دلالت‌های نظام تعلیم و تربیت ترکیه‌محور». رساله دکتری رشته قرآن و علوم گرایش تربیت، قم: مجتمع آموزش عالی امام خمینی.

۲۸. مهرابی، امیرحمزه؛ خنیفر، حسین و دیگران (۱۳۹۰ش). «معرفی روش‌شناسی نظریه داده‌بنیاد برای تحقیقات اسلامی». مدیریت فرهنگ سازمانی، سال ۹، شماره ۲۳.

https://jomc.ut.ac.ir/article_28780.html

۲۹. نوری، حسین بن محمدتقی (۱۴۰۸ق). مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل. قم: مؤسسه آل البيت.

۳۰. وجدانی، فاطمه (۱۳۸۹ش). «ویژگی‌های مربی از منظر روایات» پژوهش و اندیشه، شماره ۱۷.

31. A'rafi, Ali Reza, (1400), Ethical Qualifications of Teachers, Qom: Ishraq Publishing House. [In Persian]
32. Abtahi, Abdul Hamid (1399), Implementing Educational Goals in Schools, Tehran: Matin Publishing House. [In Persian]
33. Alaeddin, Seyyed Mohammad Reza (1388 AH), "The Position, Role and Mission of the Teacher and Trainer from the Perspective of the Quran and Hadiths," Quranic Journal Kowsar, No. 32. [In Persian]
34. Bakhshian, Abolghasem (2012), "The Requirements of Religious Education with a Teacher and Instructor Approach", Teachers' Journal, No. 40. [In Persian]
35. Bamery Nejad, Zahra (2019), "Investigating Teacher Qualifications from the Perspective of the Holy Quran and the Progeny", Master's Thesis, Kerman: Shahid Bahonar University. [In Persian]
36. Behrouz, Zahra (2015), "The Priority of Purification over Education and Its Reflection in the Characteristics of Instructors and Teachers from the Perspective of Islam", Master's Thesis, History and Philosophy of Education, Qom University: Faculty of Literature and Humanities. [In Persian]
37. Creswell, J. W. (2005), educational research, planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative Research (2nd edition).
38. Danaeifard, Hassan; Emami, Seyyed Mojtabi (2007), "Qualitative Research Strategies: A Reflection on Data-Based Theorizing", Strategic Management Thought, No. 2. [In Persian]
39. Gholamalipour, Ali (1397 AH), "Factors of Influence of the Trainer on the Trainee in the Quran and Hadith," Master's Thesis in Quran and Hadith Sciences, Ilam: Ilam University. [In Persian]
40. Glaser, B., & Strauss, A. (1967). Discovery of Grounded Theory. Chicago: Aldine.
41. Ibn Babevayeh, Muhammad ibn Ali (1376), Al-Amali, Tehran: Ketabchi Publishing House. [In Arabic]
42. Ibn Babevayeh, Muhammad ibn Ali (1403 AH), Ma'ani al-Akhbar, researcher: Ghaffari, Ali Akbar, Qom: Qom Seminary Teachers' Publishing House. [In Arabic]
43. Jamalo, Reza (2018), "Professional Ethics of a Teacher from the Perspective of the Quran and Sunnah", Master's Thesis, Qom: Qom University. [In Persian]
44. Karajaki, Mohammad ibn Ali (1410 AH), Kanz al-Fawaed, Qom: Dar al-Zakhaer. [In Arabic]
45. Karbaschiyan, Ali Asghar (2004), In the School of the Master, Tehran: Afaq Publishing House. [In Persian]

46. Kazemi, Behzad (1391 AH), "Training-oriented Education with Emphasis on the Role of the Teacher and Trainer," Teachers Quarterly, No. 42. [In Persian]
47. Kuleyni, Muhammad ibn Yaqub (1407 AH), Al-Kafi, Tehran: Dar al-Kutub al-Islamiyyah. [In Arabic]
48. Lee, J. (2001), A Grounded Theory: Integration and Internalization in ERP Adoption and Use, Unpublished Doctoral Dissertation University of Nebreska: In Proquest UMI Database.
49. Majlesi, Muhammad Baqir (1403 AH), Bihar al-Anwar al-Jama'ah for the News of the Imams al-Athar, Beirut: Dar al-Ihya' al-Turaht al-Arabi. [In Arabic]
50. Mehrabi, Amir Hamza; Khoneifar, Hossein and others (2011), Introduction to the Methodology of the Data-Based Theory for Islamic Research, Organizational Culture Management, Year 9, No. 23. [In Persian]
51. Mousavi, Seyyed Muhammad Ali (2019), "Implications of the Education and Training System Focused on Tazkiyah," PhD thesis in the field of Quran and Sciences of Educational Orientation, Qom: Imam Khomeini Higher Education Complex. [In Persian]
52. Nahj al-Balaghah (1389), collected and compiled by Seyyed Razi, translated by Mohammad Mahdi Foladvand, Tehran: Ashkzar Publishing House, second edition. [In Arabic]
53. Nouri, Hussein ibn Muhammad Taqi (1408 AH), Mustadrak al-Wasa'il wa Mustanbat al-Mas'il, Qom: Al-Al-Bayt Institute. [In Arabic]
54. Patton, M. Q. (1990). Qualitative evaluation and research methods, Newbury Park, CA: Sage.
55. Payandeh, Abolghasem (2003), Nahj al-Fasaha, Tehran: Ziba Publishing House, fourth edition. [In Persian]
56. Qaraati, Mohsen (1391 AH), Ethics of Education, Tehran: Cultural Center for Lessons from the Quran. [In Persian]
57. Qorashi, Baqir Sharif (1362 AH), Islamic Educational System, Tehran: Ministry of National Guidance, General Directorate of Propaganda and Publications. [In Persian]
58. Ramezani, Fatemeh; Nasrabadi, Bakhtiar et al. (2014), "Analysis of the Characteristics of the Instructor in the Direct Addresses of the Holy Quran to the Prophet Muhammad (PBUH)", Islamic Social Research Journal, No. 103. [In Persian]
59. Sandelowski, M. (1995). Aesthetics of qualitative research. Image 27, pp.205-209.
60. Sandelowski, M. (1995). Aesthetics of qualitative research. Image 27, pp.205-209.
61. Shahid Thani, Zayn al-Din ibn Ali (1970), Monayat al-Murid fi Adab al-Mufid wal-Mustafid, Qom: Islamic Publishing House. [In Arabic]
62. Sobhani Nejad, Mehdi; Tejdani, Amir Reza, (2015), "Explanation of the Professional Qualifications Framework for Instructors and Teachers of Technical and Vocational Education", Educational Planning Studies, Volume 4, No. 8, pp. 64-88. [In Persian]
63. Strauss, Anselm; Corbin, Juliet (1400), Fundamentals of Qualitative Research: Techniques and Stages of Grounded Theory Production, Ebrahim Afshar, Tehran: Nay Publishing House, ninth edition.
64. Tabarsi, Ali ibn Hassan (1385 AH), Mishkat al-Anwar fi ghorar al-Akhbar, Najaf: Al-Maktab al-Haydriya. [In Arabic]
65. Tamimi Amodi, Abdul Wahid bin Muhammad (1410 AH), Ghorar Al-Hekam and Dorar Al-Kalam, Edited by Raja'i, Seyyed Mahdi, Qom: Dar Al-Kitab Al-Islami. [In Arabic]
66. Vejdani, Fatemeh (2010), "Characteristics of a Teacher from the Perspective of Narratives," Research and Thought, No. 17. [In Persian]